Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 9, İstanbul 2012, 1-28.

Raḥmetī-i Tebrizī ve Türkçe Şiirleri

ÜZEYİR ASLAN*

Raḥmati-i Tabrizi and His Turkish Poems

ÖZET

Raḥmetî, Şah Tahmasb [ö. 1576] ve I. Abbas [1587-1629] devirlerinde yaşamış Türk şairlerdendir. Hakkında bilgi veren en eski kaynak, hayatta iken onunla görüşmüş olan Taḳīyu'd-dīn-i Avḥadî [ö. 1621?]'nin ʿArafâtu'l-ʿāşıḳīn va ʿAraṣātu'l-ʿārifīn [yz. 1613-15]'idir. Doğum tarihi bilinmeyen şair, mahlâsından da anlaşılacağı üzere Tebrizlidir. Muhtemelen yine bu şehirde öğrenim görmüştür. Rahmetî, uzun süre Tebriz'de yaşamıştır. Şair, 1585'te Tebriz'in Osmanlılarca kuşatılması üzerine Şiraz'a gitmek zorunda kaldı. Rahmetî, bir süre sonra Şiraz'dan da ayrılmak zorunda kalmıştır. Şiirlerinde dile getirdiği tasavvufi bakış açısı ve Nesîmî'yi andıran üslûbu, Şiraz sofilerini rahatsız etmiş olmalıdır. Şairin ne zaman Hindistan'a gittiği belli değildir. Ancak Agra'da da mutsuz olduğu, vatan özlemini dile getirdiği şiirlerinde görülmektedir. 1616'da Agra'da ölmüştür. Rahmetî, Türkçe şiirlerinde başarılıdır. ya da daha çok ses benzerliğine dayanan kafiyeler kullanmış, böylece şiirlerindeki ahengi artırmıştır. Şiir dili günlük hayatta kullanılan konuşma diline yakındır. Üslubu Fuzûlî'yi andırmaktadır. Şair, önceki şairlerin mazmunlarını başarılı şekilde kullandığı gibi özgün olduğunu düşündüğümüz mazmunlara da yer vermiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Rahmetî, Tebriz, Şiraz, Agra-Hindistan, Şah Tahmasb, Şah Abbas.

ABSTRACT

Rahmati one of Turkish poets lived in period Shah Tahmasb (d. 1576) and Abbas I (1587-1629) who were Safavi's kings. The oldest book which gives knowledge about his life is Arafat al-aşikin va Arasat al-arifin written by Avhadi (d. 1626). Avhadi saw him in Shiraz when he was travelling to India. Accordingly he is from Tabriz and he is a traveller, also a master of sulus and nash writing. First of all he travelled to Shiraz because of Ottoman's surrounding of Tabriz, but after a short time went to Agra-India from this city. Probably some soufi groups did not like him, because his some poems looks like Sayyid Nasimi (d. 1418?)'s. Rahmati wanted to turn back to Tabriz, but he died in Agra in 1616. We know that there is only ane manuscript of Rahmati's divan for the present in Azarbaycan National Sciences Academy and the manuscript puplished by Ekrem BAĞIROV in 2006. In divan there are Persian and Turkish poems, but Persian poems are more, there are only 25 poems in Turkish. This article is about Turkish poems. Rahmati is very successful these poems. His poetry language is language which was using in daily speech from 16th and 17th century. Also we understand that he follows Fuzuli (d. 1556) in these poems.

KEYWORDS

Rahmati, Tabriz, Shiraz, Agra-India, Shah Tahmasb, Shah Abbas.

Giriş

Raḥmetī, Şah Tahmasb [ö. 1576] ve I. Abbas [1587-1629] devirlerinde yaşamış Türk şairlerdendir. Hakkında bilgi veren en eski kaynak, hayatta iken onunla görüşmüş olan Taḳīyu'd-dīn-i Avḥadī [ö. 1621?]'nin *ʿArafātu'l-ʿāşıḳīn va ʿAraṣātu'l-ʿārifīn [yz. 1613-15]*'idir. Sonradan kaleme

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bl. (uaslan@marmara.edu.tr)

alınmış M. A. Terbiyet [ö. 1939]'in *Dānişmandān-i Āzarbaycān'*ı, Saʿīd-i Nafīsī [ö. 1966]'nin *Tārīḫ-i Naẓm va Naṯr dar-Īrān va dar-Zabān-i Fārsī*, ʿAzīz-i Davlatābādī'nin *Suḫanvarān-i Āzarbaycān'*ı ve A. Ḫayyām Por'un *Farḫang-i Suḫanvarān'*ı Avḥadī'nin verdiği bilgileri tekrar etmektedir (Bağırov 2006: 3).[1]

Doğum tarihi bilinmeyen şair, mahlâsından da anlaşılacağı üzere Tebrizlidir. Muhtemelen yine bu şehirde öğrenim görmüştür. 1571'de Safevî idaresinin haksız uygulamaları karşısında isyan eden halkı sakinleştirmek ve isyanı bastırmak üzere Şah Tahmasb, Tebriz valisi Allahkulı Beg'i görevden alarak yerine Yusuf Beg Çavuşlu'yu getirdi. Bu değişikliğin, isyanın yatışmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim *Rahmetî Divanı*'nda Yusuf Beg'in gelişini kutlayan bir kaside bulunmaktadır (Raḥmetī: *Divan:* 10ᵇ, Bağırov 2006: 6). Kasidenin matla beyti şöyledir:

Mujda ay dil ki dil-sitān āmad
Kām u ārām-baḫş cān āmad[2]

Rahmetî, uzun süre Tebriz'de yaşamıştır. Şair, 1585'te Tebriz'in Osmanlılarca kuşatılması üzerine Şiraz'a gitmek zorunda kaldı. Bu dönem-

[1] Biz Avhadî, Terbiyet ve Nafîsî'nin eserlerine ulaşabildik. Avhadî şairle ilgili şunları söylemektedir (1388: III, 1594): *Mardī būd sayyāḥ. Ṣuluṣ u nasḫ-rā ḫūb nuvištī. Dīvānī ḳarīb ba-haft haşt hazār bayt tartīb dāda būd ba-taḳṭīʿ pardāḫta. Dar-Ṣīrāzaş dīdam ḥīn-i ʿaẓīmat-i Hind u vay dar-īn şahr ba-Hind āmada dar-Agra ba-sana-i 1025, dar-guẕaşt va ba-raḥmat-i İzadī payvasta va ba-raḥmat dāḫil şuda. [Seyyah bir adamdı. Sülüs ve nesihi güzel yazardı. Farklı vezinlerde 7-8 bin beyitlik bir divan tertip etmişti. Hindistan'a giderken Şiraz'da onu gördüm, bu şehirden Hindistan'a gitti. 1025'te Agra'da Tanrı'nın rahmetine kavuştu, rahmete karıştı.]* Said-i Nafîsî ise şu bilgileri aktarmaktadır (1344: II, 698): *Az-ḥōş nuvīsān-i zamān-i ḫod būd va siyāh ḫaṭ nasḫ u ṣuluṣ-rā ḫūb mī-nuvişta ast. Çandī dar-Şīrāz mī zīsta va az-ān cā ba-Hind rafta va dar-Agra dar-1025 dar-guẕaşta va haft haşt hazār bayt dīvān az-ū mānda ast. [Kendi zamanının iyi (şairlerindendi). Esmer?/ Nesih ve sülüs hattı güzel yazardı. Bir zaman Şiraz'da yaşadı ve oradan Hindistan'a gitti, Agra'da 1025'te vefat etti. 7-8 bin beyitlik bir divan bırakmıştır.]* Terbiyet de aynı bilgileri tekrarlamaktadır (1987: 275). Şairin "esmer"liğine dair bilgi, bir karışıklıktan kaynaklanmış olmalıdır; zira Avhadî'nin "sayyâh" ifadesini Nafîsî "siyâh hat" şeklinde aktarmaktadır, belki de Nafîsî doğrudan hattı (yazıyı) kastetmektedir. Terbiyet'in eserini tercüme eden İ. Şems ve G. Kendli ise aynı ifadeyi "esmer biri" şeklinde çevirmişlerdir. Bağırov da şairi "kara beniz" olarak tarif etmektedir (2006: 3). Farsça kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan meslektaşım İsa AKPINAR ve Günay Kâzım ÇATALKAYA'ya teşekkür ederim.

[2] Ey dil! Bir güzel geldi, zevk ve sükûnet getiren can geldi, müjdeler olsun!

de yazılan şiirlerinde sofi bakış açısı ve umutsuzluk dikkati çekmektedir (Bağırov 2006: 9):

Az-ana'l-Ḥaḳ mī zanad dam sar-ba-sar aʿżā-yi man
Raḥmetī *Manṣūr-i ʿışḳam dār mī bāyad ma-rā*[3]

Yine:

Agar dīdār ḫᵛāhī dīd ba-g'şāy
Ki dar-har ẕarra ḥor-şīd-i tacallīst
Az-ān har ẕarra-rā Macnūn çu bīnad
Sipand-āsā ba-raḳṣ āyad ki Laylīst[4]

Rahmetî'nin sofiyane şiirlerinde Seyyid Nesîmî [ö. 1418?]'nin etkisi gözlenir. Meselâ:

Şīva mardī ki na-bāşad ʿacz-i pīş-i duş-manān
Gar kaşandat pūst az-tan dam ma-zan zārī ma-kun[5]

Yine;

Bahāna būd Ḫusrav dar-miyān man z-ū na-mī bīnam
Tu ay Zāl-i falak gaştī ba-marg-i Kūhkan bāʿiş[6]

Rahmetî, bir süre sonra Şiraz'dan da ayrılarak Hindistan'ın Agra şehrine gitmek zorunda kalmıştır. Şiirlerinde dile getirdiği tasavvufi bakış açısı ve Nesîmî'yi andıran üslûbu, Şiraz sofilerini rahatsız etmiş olmalıdır. Şairin ne zaman Agra'ya gittiği belli değildir. Ancak Agra'da da mutsuz olduğu, vatan özlemini dile getirdiği şiirlerinde görülmektedir:

Vaṭan bar-ā-bar-i dāruʾs-surūr ġurbat nīst
Ki ān maḥall-i ʿaẕābast u īn maḳām-i ḥużūr[7]

---

[3] Benim uzuvlarım baştan başa ene'l-Hak'tan dem vurur. Ey Rahmetî! Ben aşk Mansur'uyum, beni asmak gerekir.

[4] Eğer sevgiliyi görmek istersen gözünü aç, çünkü tecelli güneşi her zerrededir. Mecnun, ondaki her zerreyi Leyla olarak gördüğü için üzerlik tohumu gibi raksa gelir.

[5] Düşmanlar karşısında acziyet göstermek mertliğin sıfatı değildir. Postunu teninden çekseler bile sesini çıkarma, inleme.

[6] Hüsrev benim yanımda bir bahanedir, ondan görmüyorum. Ey felek Zal'i! Ferhad'ın ölümünün sebebi senin dönekliğindir.

[7] Sevinç yurdu olan vatanla gurbet bir olmaz; çünkü orası azap, burası huzur yeridir.

Hind felsefesine göre insanlar inançlarından sorumlu olmadan Tanrı karşısında eşittirler (Bağırov 2006: 12). Bu düşünce Rahmetî'nin aşağıdaki beytinde görülmektedir:

Çi pursī mazhab u dīn muḥtasib man kāfir-i ʿışḳam
Butī-rā mī parastam fāriġam az-dīn u mazhabhā[8]

Şu beyitte de şair muhabbet kulu olduğunu, herkesi sevdiğini, dolayısıyla her inanca eşit mesafede olduğunu belirtmektedir:

Çāker-i pīr-i mugānuz büt-i Tersā sėverüz
Biz muḥabbet ḳulıyuz her kim olursa sėverüz (24/1)[9]

Bu dönemde şair Hind üslûbu ile şiirler de kaleme almıştır:

Gīsūy-i ān ṣanam ba-pas-i pust ***Raḥmatī***
Uftāda ham-çu dūd-i dilam dar-ḳafā-yi ṣubḥ[10]

Rahmetî daima Tebriz'e dönmek istemiştir -Osmanlılar'ın Tebriz hâkimiyeti 1603'te son bulmuştu- hatta bu amaçla *Divan*'ının sonunda yer alan bir manzumede Nevvâb Şeref Hân-ı Rûşekî adlı birisinden izin istemektedir (82[a], Bağırov 2006: 13). Ancak arzusunu gerçekleştiremeden 1616'da Agra'da ölmüştür. Aşağıdaki Türkçe beyitte şairin vatanına dönme arzusu hissedilmekte, ancak bunun gerçekleşmediği ima edilmektedir:

Bize yārab ḳuvvet-i reftār nėçün vėrmedi
Ol ki bir ḳaṭre suyı serv-i ḫurāmān eyledi (8/3)[11]

Rahmetî'nin bilinen tek eseri *Divan*'ıdır. Azerbaycan Milli İlimler Akademisi M. Fuzûlî Adına Elyazmaları Enstitüsü 3841/82 numarada kayıtlı bir nüshası olan *Divan* üzerinde en kapsamlı çalışma Ekrem Bağırov tarafından yapılmıştır (2006).[12] Bağırov'a göre 17. yy.da istinsah edil-

[8] Ey muhtesip! Bana ne mezheb ve din sorarsın? Ben aşk kâfiriyim. Öyle bir puta tapıyorum ki din ve mezhepten kurtulmuşum.

[9] Ateşperestlerin pîrinin kuluyuz, Hristiyan putunu severiz. Biz muhabbet kuluyuz, her kim olsa severiz.

[10] Ey Rahmetî! O putun saçı sırtına düşmüş, tıpkı gönlümün dumanının sabahın sırtına düşmesi gibi.

[11] Bir damla suyu salınan servi yapan O, acaba bize niçin yürüme kuvveti vermedi?

[12] Kitabını tarafıma gönderme nezaketini gösteren sayın E. BAĞIROV'a teşekkür ederim.

diği tahmin edilen yazma nüsha, baştan 1 veya 2 yaprak eksiktir. Çoğunluğu Farsça şiirlerden oluşan nüshanın son kısmında ise (76^{b}-81^{b}) Türkçe şiirler yer almaktadır. Türkçe şiirlerden ilk olarak A. Abbas Müznib söz etmiş, daha sonra R. Eliyev ve C. Qehramanov bir makale ve bir kitap çalışması ile tanıtmıştır (1975-1976). Bağırov da *Divan*'da yer alan Farsça şiirleri tercüme etmiş, ayrıca Türkçe şiirleri Latin harflerine aktarmıştır. Bu çalışma ise Türkçe şiirlerin çeviriyazısı ile diliçi çeviriden ibarettir.

Rahmetî'nin Türkçe Şiirleri

Rahmetî Divanı'nda 25 adet Türkçe şiir bulunmaktadır. Bunların biri hariç hepsi beşer beyitlik gazellerdir (24. şiir, yedi beyitten oluşmuştur). Gazellerden biri muzari (4. gazel), beşi hezec (6, 10, 12, 21 ve 25. gazel) bahrinden iken diğerleri remel bahrinin değişik vezinleriyle yazılmıştır. Gazellerde mücerred (1, 16, 20, 24. gazel), müesses (3, 4, 6, 10, 12, 21. gazel) ve mürdef (2, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 22, 23 ve 25. gazel) kafiye kullanılmıştır. Özellikle müesses ve mürdef kafiyeye çoğunlukla yer verilmesi gazellerin daha ahenkli olmasını sağlamıştır.

Rahmetî, Türkçe şiirlerinde genellikle kısa cümleler kurmaktadır, bu da şiir dilini konuşma diline yaklaştırmaktadır; meselâ:

Men bilem yār ile ėy dil ol menümdür men anuñ
Gel sen ėmdi çıḳ aradan vėrme çoḳ zaḥmet maña (1/3) [13]

beytinde yer alan *men yar ile bilem (1), ol menümdür (2), men anun (3), gel (4), emdi sen aradan çık (5), manga çok zahmet verme (6)* kısa cümleleri günlük konuşma dilini yansıtan örneklerdir. Yine şiirlerde kimi halk dilinde de kullanılan sade ifadelere rastlamaktayız, meselâ: men' eylemek (1/2), ta'lîm eylemek (1/2), ol menümdür men anun (1/3), aradan çıkmak (1/3, 5), çok zahmet vermek (1/3), gamdan kurtarmak (1/4), minnet koymak (1/4), sohbet yüz döndürmek (1/5), takdiri tagyir eylemek mümkin değül (2/3), kısmet olmak (2/3), mahv etmek (2/4), yer ile gög dar olmak (2/5), peymaneleri daşlara urmak (3/1), başun içün (3/3), tez

[13] Ey gönül! Ben yâr ileyim; o benimdir, ben onunum; gel sen şimdi aradan çık, bana çok zahmet verme!

elden yere bırahmak (3/4), tarağ ile zülfi açmak (3/5), ta'n eylemek (4/1), bu cihanda hiç kimse murada yetişmemiş (4/1), seccade ile bade bir yerde başa varmaz (4/2), Allah rızası-y-için (4/3), özgeler söziylen ömrini bâda vermek (4/3), her kimse bir belada (4/5), yüze gelmek (5/2), yüzü kara etmek (5/2), müşabih eylemek (5/4), handa yetişür (5/4), sofiler gibi Allahlamak (5/5) vb.

Rahmetî, şiirlerinde daha çok aşk üzerinde durarak kendisini Ferhad ve Mecnun'la mukayese eder. Şaire göre aşk mana âleminin mimarıdır, yıkılmış gönülleri yapar. Aşk, sevgilinin yüzünü türlü türlü renklerle gösteren mahir bir ressamdır. Ferhad ve Mecnun'a nazaran gerçek âşık şairin kendisidir. Onların sırası savıldı, şimdi onun hikâyesi anlatılmaktadır. Ferhad da Mecnun da divanedirler, onları çok övmek doğru değildir. Mecnun, şaire nazaran akıllıdır. Rahmetî kimi zaman Ferhad'ın tarafını tutar: Husrev ile Şirin, Ferhad'ın mahvına sebep olmuşlardır, ama hiç ondan bahsetmezler. Murada erememiş Ferhad'ı ayıplamak doğru değildir, çünkü dünyada isteğine kavuşmak zordur. Dünyada herkesin bir derdi vardır, Ferhad'ınki de Şirin'e olan aşkıdır. Kimi zaman da Mecnun'un üstünlüğünü itiraf eden şair; Mecnun nerede, sen neredesin, bari sus der.

Rahmetî, bazı şiirlerinde özgün olduğunu sandığımız mazmunlar da kullanmaktadır; meselâ:

> ***Raḥmetī*** *gülgūn ḥabāb ėrmez sirişküm üzre kim*
> *Lālelerdür ser-nigūn ḳaynaşdı ḳānumdan menüm (18/5)*[14]

beytinde şair, göz yaşı üstündekilerinin gül renkli kabarcıklar değil, kendi kanından kaynaşan ters lâleler (gelincikler) olduğunu söylemektedir. Yine:

> *Gel-e gör yānuma ėy tėlbe körg̃ül ġam çekme*
> *Reg-i cān-rişte idüm çāk-i girībānurg̃ içün (19/4)*[15]

[14] Ey Rahmetî! Göz yaşımın üstündeki gül renkli kabarcık değildir, benim kanımdan kaynaşmış ters lâledir.

[15] Ey deli gönül! Benim yanıma gelsene, gam çekme, ben senin yırtılmış yakan için can ipliği olan damardım.

beytinde şair, şah damarının gönül yakası için bir ip olduğunu ifade etmektedir. Rahmetî'nin bazı Türkçe beyitlerinde Fuzûlî (ö. 1556)'nin etkisi görülür, meselâ:

Fuzûlî:

Ferhāda zevk-i ṣūret Mecnūna seyr-i ṣaḥrā
Bir rāḥat içre her kim ancaḳ menem belāda (246/3)[16]

Rahmetî:

Mecnūn u şūr-ı Leylī Ferhād u ʿışḳ-ı Şīrīn
Bī-çāre ***Raḥmetī*** *tek her kimse bir belāda (4/5)*[17]

Fuzûlî:

Mende Mecnūndan füzūn ʿāşıḳlıḳ istiʿdādı var
ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ menem Mecnūnuñ ancaḳ adı var (75/1)[18]

Rahmetî:

Nėce ʿāşıḳdur çeker bir dāġ içün Ferhād āh
ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ menem birdür yanumda kūh u kāh (14/1)[19]

Fuzûlî:

Sürdi Mecnūn nevbetin şimdi menem rüsvāy-ı ʿışḳ
Doġrı dėrler her zamān bir ʿāşıḳuñ devrānıdur (86/2)[20]

Rahmetî:

Raḥmetī *Ferhād ile Mecnūn aradan çıḳdılar*
Ėmdi meydānda menem döndürdi yüz ṣoḥbet maṝga (1/5)[21]

---

[16] Ferhad'a resim zevki, Mecnun'a çöl seyri; her biri bir rahat içinde, ancak ben belâdayım.

[17] Mecnun'un Leyla coşkusu, Ferhad'ın Şirin aşkı; çaresiz Rahmetî gibi herkes bir belada.

[18] Bende Mecnun'dan daha çok âşıklık yeteneği var, sadık âşık benim, Mecnun'un ancak adı var.

[19] Ferhad nasıl âşıktır ki bir dağ için ah çeker. Gerçek âşık benim, yanımda dağ ile saman birdir.

[20] Mecnun nöbetini sürdü, şimdi aşk rüsvası benim; her zaman bir âşığın devri vardır, doğru derler.

[21] Ey Rahmetî! Ferhad ile Mecnun aradan çıktılar, şimdi meydanda ben varım, sohbet bana yüz döndürdü.

Fuzûlî:

Beyābān-gerd Mecnūndan ġam ü derdüm suʾāl ėtmen
Ne bilsün baḥr ḥālin ol ki menzilgāhı sāḥildür
Menüm tek ola bilmez şöhre-i şehr-i belā Mecnūn
Ḳabūl eyler mi bu rüsvālıġı her kim ki ʿāḳildür (100/2, 3)[22]

Rahmetî:

Benüm yėrüm fenā baḥrı vü Mecnūn yėri sāḥildür
Baña benẕetme anı ol benüm yānumda ʿāḳildür (21/1)[23]

Fuzûlî:

Degüldüm men saña māʾil sen ėtdüñ ʿaḳlumı zāʾil
Maña taʿn eyleyen ġāfil seni görgeç utanmaz mı (264/6)[24]

Rahmetî:

Ay yüzüñden burḳaʿ aç bir kez utandur nāṣıḥı
Dėmesün daḥı maña kim bu mıdur yārüñ senüñ (7/2)[25]

Sonuç olarak;

Rahmetî, Türkçe şiirlerinde başarılıdır. İki ya da daha çok ses benzerliğine dayanan kafiyeler kullanmış, böylece şiirlerindeki ahengi artırmıştır. Vezin kullanımında da başarılıdır. Şiir dili günlük konuşma diline yakındır. Üslubu Fuzûlî'yi andırmaktadır, Fuzûlî'den etkilenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Şair, önceki şairlerin mazmunlarını başarılı şekilde kullandığı gibi özgün olduğunu düşündüğümüz mazmunlara da şiirlerinde yer vermiştir.

---

[22] Benim gamımla derdimi çölde dolaşan Mecnun'dan sormayın, sahilde duran denizin hâlini bilebilir mi? Mecnun benim gibi belâ şehrinin şöhretlisi olamaz, Akıllı olan bu rüsvalığı kabul eder mi?

[23] Benim yerim fenâ denizi, Mecnun'un yeri ise sahildir. Onu bana benzetme, o benim yanımda akıllıdır.

[24] Ben sana meyilli değildim, aklımı sen çeldin, beni ayıplayan gafil seni görünce utanmaz mı?

[25] Ay yüzünden peçeyi aç, vaizi bir kez utandır. Artık bana senin yarin bu mudur demesin.

[Türkīyāt]

01.

1. Bezm-i vaṣlun͡g maḥremi ger vėrdi çoḳ ḥasret man͡ga
Līk her bir ḥasret oldı hecrde rāḥat man͡ga

Göz yaşı ger durmasa nāṣıḥ mėni menʿ eyleme
N'etmek olur beyle taʿlīm eylemiş ʿādet man͡ga

3. Men bilem yār ile ėy dil ol menümdür men anun͡g
Gel sen ėmdi çıḳ aradan vėrme çoḳ zaḥmet man͡ga

Öldürüp hicrān meni ḳurtardı ġamdan ėy ecel
Sen ne ėtdün͡g kim ḳoyarsın bu ḳadar minnet man͡ga

5. **Raḥmetī** Ferhād ile Mecnūn aradan çıḳdılar
Ėmdi meydānda menem döndürdi yüz ṣoḥbet man͡ga

Ayżaⁿ lahᵘ

02.

1. ʿIşḳ maʿnī ʿāleminde bir ʿaceb miʿmār imiş
Her yıḫılmış ḫāṭırun͡g taʿmīrine serkār imiş

---

01. 76ᵇ Y (Yazma). Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Vuslat meclisinin mahremi (olan sevgili) bana çok hasret çektirdi, ama ayrılıkta her bir hasret benim rahatım oldu.

[2] Ey vaiz! Göz yaşı durmasa da beni engelleme, böyle âdet etmiş, alışmışım; ne yapabilirim?

[3] Ey gönül! Ben yâr ileyim; o benimdir, ben onunum; gel sen şimdi aradan çık, bana çok zahmet verme!

[4] Ey ecel! Ayrılık beni öldürüp gamdan kurtardı, sen ne yaptın da bana bu kadar minnet ediyorsun (başıma kakıyorsun)?

[5] Ey Rahmetî! Ferhad ile Mecnun aradan çıktılar, şimdi meydanda ben varım, sohbet bana yüz döndürdü (benim hikâyem anlatılıyor).

02. 76ᵇ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Aşk mânâ âleminde acayip bir mimarmış, yıkılmış her hatırın tamirine nezaretçiymiş.

Gösterür her laḥẓa yārüñ ṣūretin yüz reng-ile
ʿIşḳ bir ṭarrāḥ-ı çābük-dest-i şīrīn-kār imiş

3. Ėy körñgül taḳdīri taġyīr eylemek mümkin degül
Sarñga ḳısmet ʿışḳ odı İbrāhime gülzār imiş

Ḫusrev ü Şīrīn nėce maḥv ėtdi gör kim hīç dėmez
Bīsütūn dāġında bir Ferhād adlu var imiş

5. Rişte-i zülfüñgi zāhid tār-ı tesbīḥ eyledi
Tār-ı tesbīḥ-i ʿibādet rişte-i zünnār imiş

Dūd-ı āhum ne yėre sıġar ne göge **Raḥmetī**
Yėr ile gög ʿāşıḳuñg başına gėrçek dār imiş

Ayżaⁿ lahᵘ

03.

1. Gezerem bir muġ içün küşe-i meyḫāneleri
Görmeyicek uraram daşlara peymāneleri

Söyle menden daḫı Mecnūn ile Ferhādı unut
Ne ögersin bu ḳadar bir nėçe dīvāneleri

3. Zühd ehline ḳadeḥ dut başuñg içün sāḳī
Āşinā eyleye gör luṭf ile bīgāneleri

---

[2] Sevgilinin resmini her an yüz renkle gösterir, aşk hünerli, eli çabuk bir ressammış.

[3] Ey gönül! Takdiri değiştirmek mümkün değil. Sana aşk ateşi, İbrahim'e gül bahçesi kısmetmiş.

[4] Hüsrev ile Şirin nasıl mahvettiler gör, Bisütun dağında Ferhad adlı biri varmış diye hiç konuşmazlar.

[5] Zâhid senin zülfünün ipini tesbih ipi yaptı. Kulluk tesbihinin ipi zünnar kuşağıymış.

[6] Ey Rahmetî! Ah dumanım ne yere ne göğe sığar. Yer ile gök âşığın başına gerçek dar ağacıymış/âşığın başına gerçekten de darmış.

03. 77ᵃ Y. Remel: Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün.

[1] Bir ateşperest için meyhane köşelerini gezerim. Görmeyince kadehleri taşlara vururum.

[2] Mecnun ile Ferhat'ı unut, artık benden bahset. Birkaç divaneyi bu kadar ne övüyorsun?

[3] Ey sâkî! Başın için zühd ehline kadeh tut, o yabancıları lutfuyla aşina eyler gör.

Ehl-i taḳvā göricek dāne-i ḫālın elüden
Bıraḫurlar yère tèz sübḥa-i ṣad-däneleri
5. Ger ṭarāġ diş ile èy **Raḥmetī** ol zülfi açа
Düşe od cānına yèlden yana dendāneleri

Va lahᵘ ayżaⁿ

04.

1. Ṭaʿn eylemek ne lāzım Ferhād-ı nā-murāda
Hīç kimse bu cihānda yetişmemiş murāda
Zāhid eger benümle oturmasa revādur
Bir yèrde başa varmaz seccāde ile bāde
3. Allah rıżāsı-y-içün zülfin ṭaġıtma èy yèl
Dur özgeler söziylen ʿömrüñgi vèrme bāda
Kirpüklerüñg ḫadengi ṣanma ki żāyiʿ oldı
Nāzük-nihāl olupdur her biri bir yarada
5. Mecnūn u şūr-ı Leylī Ferhād u ʿışḳ-ı Şīrīn
Bī-çāre **Raḥmetī** tek her kimse bir belāda

Ayżaⁿ lahᵘ

05.

1. Āyet-i raḥmet kibi körñglüme ètdi rāhlar
Muṣḥaf-ı ḥüsnüñgde ol peyveste bi-smi-llāhlar

---

[4] Takva ehli ben tanesini görünce yüz taneli tesbihi hemen elden yere bırakır.

[5] Ey Rahmetî! Tarak o zülfü dişiyle açarsa da canına ateş düşer, dişleri yelden yanar.

04. 77ᵃ Y. Mużāriʿ: Mefʿūlü fāʿilātün Mefʿulü fāʿilātün.

[1] Muradına erememiş Ferhad'ı ayıplamak gerekmez, çünkü bu dünyada hiç kimse muradına ermez.

[2] Zâhid eğer benimle oturmasa uygun olur, çünkü seccade ile şarap bir yerde bulunmaz.

[3] Allah: iller Y, BN (Bağırov Neşri). Ey yel! Allah rızası için onun zülfünü dağıtma. Dur, başkalarının sözüyle ömrünü yele verme.

[4] Kirpiğinin oklarını zayi oldu sanma, her biri bir yarada birer nazik fidan oldu.

[5] Mecnun'un Leyla coşkusu, Ferhad'ın Şirin aşkı; çaresiz Rahmetî gibi herkes bir belada.

05. 77ᵇ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

Yüze geldi gözlerüm merdümleri tā aġladım
Ḳara ėtdiler yüzümi yārdan bed-ḫᵛāhlar
3. Ger kül olmış tende cān u dil bulınsa nė ʿaceb
Hind milkinde çoḳ olur beyle āteşgāhlar
Ṭūbā ile servi ḳaddüñge müşābiḥ ėtmezem
Sañga ḫanda yetişür her ḳāmeti kūtāhlar
5. Gül götürgeç vaṣl ḫᵛānını aradan **Raḥmetī**
Bülbül-i şūrīde ṣōfīler kibi Allāhlar

Va lahᵘ ayżaⁿ

06.

1. Güẕārumñg düşse ėy bād-ı ṣabā ger kūy-i dildāra
Dėgil aġyār ile oturma durma ʿārsız yāra
Başumñgdan zülfinümñg sevdāsın ey zāhid çıḳar men tek
Müsülmānsın utangil öz özümñgden uyma zünnāra
3. Leb üzre ʿanberīn ḫālı ḳara baġrumı ḳan ėtdi
Ne iş getürdi āḫır başuma gör ol yüzi ḳara

---

[1] Senin güzellik mushafındaki o bitişik bismillâhlar (kaşlar) rahmet ayeti gibi gönlüme yollar açtı. Rahmet ayeti *Kur'an*, 21 (Enbiya) 107. ayettir: "(Ey Muhammed!) Biz seni âlemlere bir rahmet olarak gönderdik". Koçyiğit 1990: 330.

[2] Ağlayınca göz bebeklerim yüze geldi/çekinmediler, kötülüğümü isteyen bunlar dosta karşı yüzümü kara ettiler.

[3] Eğer kül olmuş tende can ve dil bulunursa şaşılmaz, çünkü Hindistan'da böyle Mecusi tapınağı çok olur.

[4] Tuba ile serviyi senin boyuna benzetmem (uygun olmaz), her kısa boylu sana nereden yetişebilir?

[5] Ey Rahmetî! Gül vuslat sofrasını aradan götürünce kara sevdalı bülbül sofiler gibi Allah der.

06. 77ᵇ Y. Hezec: Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün.

[1] Ey rüzgâr! Eğer sevgilinin mahallesine yolun düşerse arsız yare yabancılarla durma, oturma de.

[2] zülfinümñg: zülfümñg Y, BN. Ey zâhid! Benim gibi zülfünün sevdasını başından çıkar. Müslümansın, kendinden utan, Mecusi kuşağına uyma.

[3] Dudağın üstündeki amber renkli/kokulu ben kara bağrımı kan etti. O yüzü kara, sonunda başıma ne iş getirdi gör.

Murād olmaz müyesser ey körŋgül bīhūde yalvarma
Ki ben hem-cāna yėtdüm sen kibi yalvara yalvara
Anuŋg yüzin görende dėpmişsin cān vėrem vėrgil
Mübeddel eyleme ėy **Raḥmetī** iḳrārı inkāra

Ayżaⁿ lahᵘ

07.

Şuʿle urar cāna her dem şemʿ-i ruḫsāruŋg senüŋg
Yandurur āḫır menüm pervānemi nāruŋg senüŋg
Ay yüzüŋgden burḳaʿ aç bir kez utandur nāṣıḥı
Dėmesün daḫı maŋga kim bu mıdur yāruŋg senüŋg
Başuŋg içün zülfüŋgä vėr bir naṣīḥat ėy ṣanem
Ḳorḫaram īmānuma ḳaṣd ėde zünnāruŋg senüŋg
Ėy körŋgül yüz kerre sürdiler seni ol ḳapudan
Gėtmek istersin yene hīç yoḳ mıdur ʿāruŋg senüŋg
Cān u dil gėderse gėtsün ṣabrı elden ḳoymagil
Ṣabrdur ėy **Raḥmetī** her işde pergāruŋg senüŋg

---

[4] Ey gönül! Murat müyesser olmaz, boşuna yalvarma. Çünkü yalvara yalvara ben ancak senin gibi bir can ortağına yetiştim.

[5] Onun yüzünü görünce can vereyim demişsin, ver. Ey Rahmetî! İkrarı (sözü) inkâra değişme.

07. 77ᵇ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Senin yanağının mumu cana her an ışığını vurur, sonunda senin ateşin benim pervanemi yandırır.

[2] Ay yüzünden peçeyi aç, vaizi bir kez utandır. Artık bana senin yarin bu mudur demesin.

[3] Ey put gibi güzel sevgili! Başın için zülfüne nasihat et, korkarım senin kuşağın imanıma kasteder.

[4] Ey gönül! Seni o kapıdan yüz kere sürdüler, yine gitmek istersin, senin hiç utanman yok mu?

[5] Can ile gönül giderse gitsin, sabrı elden bırakma. Ey Rahmetî! Her işte senin pergelin sabırdır.

Va lahᵘ ayżaⁿ

08.

1. Ḳan yaşum gözden revān ol çeşm-i fettān eyledi
Göz görürken göre göz merdüm ara ḳan eylädi
Gögä yėtürdi raḳībüñg başını bilmen nėçün
ʿĀşıḳ-ı üftādeyi tobrāġa yeksān eyledi
3. Bize yārab ḳuvvet-i reftār nėçün vėrmedi
Ol ki bir ḳaṭre suyı serv-i ḫırāmān eyledi
Döne döne ḳanlar içürdi mañga gerdūn-ı dūn
Bir nėçe gün kim meni dünyāda mihmān eyledi
5. **Raḥmetī** tek ėy ṣanem zünnār-ı zülfüñg çoḫları
Küfre ṣaldı evvel ü āḫır müsülmān eyledi

Ayżaⁿ lahᵘ

09.

1. ʿAyb olmas şerḥ ḳıl ėy gül mañga aḥvāluñgı
Zaʿferāna kim bedel ėtdi ʿiẕār-ı āluñgı
Ṣūret-i dīvār tek el-ḳıṣṣa ḥayrān olmuşam
Kim ne yüz ilen çeker naḳḳāş ḫoş timṯāluñgı
3. Tėlbe köñglüm kimsenüñg pendin ėşitmez n'eyleyem
Ėy lebi datlu ʿabes yėre aḳıtma bāluñgı

---

08. 78ᵃ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] göre göz: gördigüz BN. O fettan göz kan yaşımı gözden akıttı. Göz görürken göz göre göre göz bebeğinde/insan içinde kan çıkardı.

[2] Bilmem niçin rakibin başını göğe çıkardı, düşkün âşığı toprakla bir etti.

[3] Bir damla suyu salınan servi yapan O, acaba bize niçin yürüme kuvveti vermedi?

[4] Aşağılık felek döne döne bana kanlar içirdi, birkaç gün beni misafir etmişti.

[5] Ey put gibi güzel sevgili! Zülfünün kuşağı Rahmetî gibi çoklarını önce küfre saldı, sonra Müslüman etti.

09. 78ᵃ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Ey gül! Hâlini bana açıkla, ayıp olmaz. Al yanağını safrana kim bedel etti?

[2] Yani duvar resmi gibi donup kaldım, nakkaş senin güzel timsalini ne yüzle/nasıl kopya eder?

[3] Deli gönlüm kimsenin öğüdünü işitmez, ne yapayım. Ey dudağı tatlı! Balını boş yere akıtma.

Ḳatlüm içün çoḳ delīli vardur ol ḫūnhārenüñg
Var raḳīb özüñg içün ṣaḳla bu istidlāluñgı

5. Yeñgi başdan bir ḳara kāküllü dil-ber **Raḥmetī**
Tīre ėtdi ḳara baḫtum kibi māh u sāluñgı

Va lahᵘ ayżaⁿ

10.

1. Bu dār-ı fenāda ḫanı bir yār-ı muvāfıḳ
İḳrārına ḳāyim ola güftārına ṣādıḳ
Jūlide saç o baş ḳoyar mı başa yārab
Her baş olur mı ola bu efsere lāyıḳ

3. Āzürde ger olsan köñgül ol ġamzeden inci
Āşüfte olur ḫasta ṭabīb olmasa ḥāẕıḳ
Dīvāne köñgül ėtdi meni ʿāleme rüsvāy
el-Ḳıṣṣa bir iş işlemedi ʿaḳla muvāfıḳ

5. Tā **Raḥmetī** aġzuñg sözini dillere ṣaldı
Hem sözin itürdi hem özin ehl-i deḳāyıḳ

Ayżaⁿ lahᵘ

11.

1. Ehl-i ʿālem çevreme Mecnūn dėyüp dolandılar
Ṭıfl-ı āhū-çeşmümi görgeç igen utandılar

---

[4] O kan içicinin katlime çok delili vardır. Ey rakip! Var sen bu delili kendin için sakla.

[5] Ey Rahmetî! Bir kara kâküllü dilber senin ömrünü kara bahtım gibi yeni baştan kararttı.

10. 78ᵇ Y. Hezec: Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün.

[1] Bu fena meskeninde kararını yerine getiren, sözüne sadık olan uygun bir yâr hani?

[2] O dağınık saç acaba başa baş koyar mı, her baş bu tâca acaba lâyık olur mu?

[3] Ey gönül! O gamzeden incinirsen incin, tabip ehil olmazsa hasta kötüleşir.

[4] Divane gönül beni dünyaya rezil etti, yani akla uygun bir iş yapmadı.

[5] Rahmetî ne zaman ki senin ağzının sözünü dillere saldı, belâgat ehli hem sözünü hem kendini kaybetti.

11. 78ᵇ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

Seni de ẕikr ėtdiler ehl-i maḥabbet ey körg̃ül
Dėme kim Ferhād ile Mecnūnı ancaḳ andılar
3. Bilmez idi kimse kim ḳan ḳaşurg̃ eyler yā gözürg̃
Leblerürg̃ bu bābda güftāra gelgeç ḳandılar
Bu ne dīndür bu ne āyīndür ki cādū gözlerürg̃
ʿĀşıḳ-ı bī-çāreyi öldürmemişken dandılar
5. Dehr esbābından ancaḳ var idi bir cān u dil
Raḥmetī anlar daḫı ʿışḳ ātişiyle yandılar

12.

1. Bize baġrı ḳan olmış bir nėçe bī-çāreler dėrler
Size ḳanlar içici baġrı daş ḫūn-ḫāreler dėrler
Ne lāzımdur ki bed-nām olasız bizden kenār ėdürg̃
Size pākīze-dāmānlar bize ḫammāreler dėrler

---

[1] igen: eyen Y, eyan BN. Yazmadaki harekeli *eyen* biçimi akla şunları getirmektedir: İlki; eyen, *igen*'in halklılaşmış biçimi ise müstensih bu biçimi yansıtmış olmalıdır. Benzeri durum 23/3'te *dėrg̃üz "deniz"* sözcüğünde görülmektedir. Sözcük yazmada *dėyüz* olarak yazılmıştır. Bir başka halklılaşma örneği 25/5'teki maʿāza-llāh ifadesinde görülüyor. İfade yazmada māza-llāh şeklindedir. Osmanlı Türkçesinde gef harfi kimi sözcüklerde "y" sesini karşılar; eyer, büyü gibi. Azeri Türkçesinde de aynı durum olabilir. Buna göre sözcük eyen < egen < igen şeklinde gelişim göstermiş olmalıdır. İkincisi; eyen, "eyin" sözcüğünün halklılaşmış biçimi olabilir. Eyin için bk. Caferoğlu (2011): 79: äyin "böylece, buna göre". Dünya halkı mecnun deyip etrafımı dolandılar, ahu gözlü genç sevgilimi görünce çok utandılar.

[2] Ey gönül! Muhabbet ehli seni de andı, yalnız Ferhad ile Mecnun'u andılar deme.

[3] Kaşın mı yoksa gözün mü kan ediyor kimse bilmezdi, bu konuda dudağın dile gelince kandılar.

[4] Cadı gözlerin çaresiz âşığı öldürmemişken yok saydılar; bu nasıl din, bu nasıl töredir?

[5] Dünya bağlarından ancak bir can ile gönül vardı. Ey Rahmetî! Onlar da aşk ateşiyle yandılar.

12. 79[a] Y. Hezec: Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün.

[1] Bize bağrı kan olmuş birkaç çaresiz derler; size ise kanlar içici, bağrı taş, kan dökücüler derler.

[2] Adınız kötüye çıkmasın, bizden uzak olun. Size eteği temizler, bize ise şarapçılar derler.

3. Müneccimler gözüm yaşın görende iżṭırāb ėdüp
Nėçün ḳana dönüpdür yene bu seyyāreler dėrler
Aġarmış başa rüsvālıġ getürdiler bu vech-ile
Ḳara gėymiş ḫaṭ u ḫālına yüzi ḳaralar dėrler
5. ʿAceb gündür gel imdi **Raḥmetī** beytü'l-ḥazenden çıḳ
Bugün seyrāna çıḳmış bir iki meh-pāreler dėrler

Va lahᵘ ayżaⁿ

13.

1. İtler ilen ṣubḥa dėk her gėce feryād eylerem
Ḫāṭır-ı nā-şādumı bu nevʿ ile şād eylerem
İtleri yādumġa tā düşcek ḳaranġu gėceler
Yaḳa yırtup baş açup ölünce feryād eylerem
3. Dest-i ġayret zaḫm-ı mühlik urdı cāna ey kөŋül
Ölürem ġamdan seni ġam çekme āzād eylerem
ʿIşḳ yār olsa eger ʿālem yıḫılsa ġam yėmen
Yüz bozuḫnı ʿışḳ ile bir demde ābād eylerem
5. Kūh-ı ġam görgeç gelürsin ḫāṭırumġa **Raḥmetī**
Bīsütūn görken kibi Ferhādnı yād eylerem

---

[3] Müneccimler gözümün yaşını görünce üzülüp: Bu yıldızlar niçin yine kana dönmüşler derler.

[4] Ağarmış başı şöyle rezil ettiler: Kara giymiş ayva tüyü ile iri benine yüzü karalar derler.

[5] Ey Rahmetî! Başka bir gündür, gel şimdi hüzünler kulübesinden çık; bugün bir iki ay yüzlü seyrana çıkmış derler.

13. 79ᵃ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] İtlerle her gece sabaha değin feryat ederim, mutsuz gönlümü böylece mutlu ederim.

[2] Kara gecelerde itleri aklıma geldiğinde yaka yırtar, baş açar, ölünceye değin feryat ederim.

[3] Ey gönül! Gayret eli cana öldürücü bir yara vurdu; gamdan ölüyorum, gam çekme, seni azat ediyorum.

[4] : BN"de unutulmuştur. Eğer dünya yıkılsa da aşk yâr olsa gam yemem. Sayısız viraneyi aşk ile bir anda bayındır ederim.

[5] Ey Rahmetî! Bisütun'u görünce Ferhad'ı andığım gibi gam dağını görünce de hatırıma sen gelirsin.

Ayżaⁿ lahᵘ

14.

1. Nėce ʿāşıḳdur çeker bir dāġ içün Ferhād āh
ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ menem birdür yanumda kūh u kāh
İkki gözdür yüzüñgi seyr ėtmege açmış felek
Birine ḳoymış müneccim mihr ad birine māh
3. ʿIşḳ mesti ol dil-āverdür ki ger yüz cürm ėder
Defter-i aʿmāline ṣebt eylemezler bir günāh
Kūyine gėtgeç gözümden tökülür ḳanlı sirişk
Ḳorḫaram kim laʿl-i eşküm ola āḫır seng-i rāh
5. Ḳabrüm üzre lāle n'eyler men fenā deryāsıyam
Ol ḥabābumdur menüm ėy **Raḥmetī** bī-işṭibāḥ

Ayżaⁿ lahᵘ

15.

1. Bīsütūn dāġını çapdım dėr urar Ferhād lāf
Bilmemiş kim ʿāşıḳuñg gözine gelmez kūh-i Ḳāf
Çoḳ benümle münḥarif oturma durma ėy ḥarīf
Dutmaya nā-geh mizācuñg daḳ ṭarīḳ-i inḥirāf

---

14. 79ᵃ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Ferhad nasıl âşıktır ki bir dağ için ah çeker. Gerçek âşık benim, yanımda dağ ile saman birdir.

[2] Müneccim, feleğin senin yüzünü seyretmek için açtığı iki gözden birine güneş, öbürüne ay demiştir.

[3] Aşk mesti o yiğittir ki yüz günah işlese de amel defterine bir günah yazmazlar.

[4] rāh: pāh BN. Mahallesine gidince gözümden kanlı yaşlar dökülür, korkarım sonunda gözyaşı la'lim yol taşı olacak.

[5] Kabrimin üstündeki gelincik çiçeği de nedir? Ben fenâ deniziyim; ey Rahmetî! Şüphesiz o benim kabarcığımdır.

15. 79ᵇ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Bisütun dağını kesdim diye Ferhad lâf eder. Âşığın gözüne Kaf dağı gelmez, anlamamış.

[2] Ey arkadaş! Benimle çok ayrı oturma, durma; mizacın da ansızın ayrı bir yol tutmasın.

3. Dāḫil-i ḥikmet degül nefy-i mey ėtmek ebsem ol
ʿĀḳil olan eyler öz cehline hergiz iʿtirāf
Ne yüz ile daş urarsın mey ḫumına muḥtesib
Senüñ içün ḳara yüzüñ kibi anuñ körñgli ṣāf
5. Zāhid āb-ı Kevṯer ister men şarāb-ı lāle-gün
Var bizüm mā-beynümüzde **Raḥmetī** çoḳ iḫtilāf

Va lahᵘ Ayżaⁿ

16.

1. Dehr esbābına ėy dilber çoḳ daḫı ėtme heves
Çün muḥabbetden dem urdurñ ġayrdan peyvend kes
ʿIşḳ mesti ėy körñgül maʿẕūrdur āsūde ol
Kim sarñga ne şaḥne eyler ḥükm nė mīr ü ʿases
3. ʿIşḳ gelgeç cān u dil tenden firār ėtdi belī
Döze bilmez yanar odurñ şuʿlesine ḫār u ḫas
Maḥmili ardınca bilmen körñglüm efgānı nedür
Kūs-i riḥlet mi ola bu yoḫsa feryād-ı ceres
5. Dil-berī bu cism-i bī-cāndan ne ister **Raḥmetī**
Ḳuş ki pervāz eyledi bilmen nėye yarar ḳafes

---

[3] Şarabı yasaklamak hikmet söylemek değil, sus; akıllı olan kendi cehaletini mutlaka itiraf eder.

[4] Ey bekçi! Şarap küpüne niçin taş vurursun? Onun saf gönlü sana senin kara yüzün gibi geliyor.

[5] Zahit Kevser şarabı ister, bense lâle renkli şarabı isterim. Ey Rahmetî! Bizim aramızda çok ihtilaf var.

16. 79ᵇ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Ey dilber! Dünya bağlarına çok da heves etme, muhabbetten dem vurduğuna göre başkasından alâkayı kes.

[2] Ey gönül! Aşk sarhoşu mazurdur, rahat ol; çünkü sana ne zabit, ne emir, ne de bekçi hükmedebilir.

[3] Aşk gelince can ile gönül tenden firar ettiler, evet; çerçöp ateşin alevine dayanamaz, yanar.

[4] Mahmili ardınca gönlümün feryadı nedendir bilmiyorum, bu yolculuk kösü müdür, yoksa çanın feryadı mıdır?

[5] Dilberī: dil perī Y, BN. Ey Rahmetî! Dilber bu cansız cisimden ne ister? Kuş uçunca bilmem kafes neye yarar?

Ayżaⁿ lahᵘ

17.

1. Ėy perī-rū tā sarğa yüz çeşm-i giryānum dutar
Aḳa aḳa yėr yüzini eşk-i ġalṭānum dutar
Ḳanlu yaş göz revzenin dutdı vararken kūyine
Ḳanda varsam ḳanı dolmış kişi tek ḳānum dutar
3. Cānġa yėtdüm bu körğülnürğ ėlgiden feryād kim
Tėlbe yarğlıġ ne sözüm dinğler ne fermānum dutar
İsterem aġyār reşkiden çıḳam bu bezmden
Dest-i ġayret duricek çāk-i girībānum dutar
5. ʿAzm-i tavf-ı kūyürğ ėtsem **Raḥmetī** tek gāh gāh
Gėtmemişken bir ḳadem yüz ḫār dāmānum dutar

Ayżaⁿ lahᵘ

18.

1. İctināb ėt ėy körğül ebrū-kemānumdan menüm
Sözümi ėşit daḫı tebrenme yānumdan menüm
Merḥabā bād-ı ṣabā cānum sarğa olsun fedā
Gel vėr imdi bir ḫaber serv-i revānumdan menüm

---

17. 80ᵃ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Ey peri yüzlü! Ağlayan gözüm sana meylettiğinde yer yüzünü aka aka dökülen göz yaşı damlalarım kaplar.

[2] Mahallene varırken kanlı yaş göz penceresini kapattı, ne tarafa gitsem kanı dolmuş kişi gibi kanım tutar.

[3] Bu gönülün elinden cana yetiştim, deli gibi ne sözümü dinler, ne fermanımı tutar, imdat!

[4] Rakiplerin kıskançlığından dolayı bu meclisten çıkayım isterim, ayağa kalkınca gayret eli yakamın arasından tutar.

[5] Rahmetî gibi zaman zaman mahalleni tavafa çıksam (henüz) bir adım gitmemişken yüz diken eteğimi tutar.

18. 80ᵃ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Ey gönül! Benim kaşımın yayından sakın, sözümü işit de yanımdan kımıldama.

[2] Merhaba saba rüzgârı! Canım sana feda olsun, gel, şimdi benim salınan servimden bir haber ver.

Ṣanur idüm vār aġyār ile maḥfī ülfetüñg
İncime bāşuñg içün bāṭıl gümānumdan menüm
Başma ḳabrüm üzre ėy düşmen ayaḳ endīşe ėt
Zehrlü peykān bitüpdür üstüḫānumdan menüm
Raḥmetī gülgün ḥabāb ėrmez sirişküm üzre kim
Lālelerdür ser-nigūn ḳaynaşdı ḳānumdan menüm

19.

Ḳana döndi yüregüm sīb-i zenaḫdānuñg içün
Vėr menüm istegümi ėlüme öz cānuñg içün
Baṣ ḳadem ḳabrüme nāz ile ʿaẕābum refʿ ėt
Yüzüñg üzre yazılan āyet-i Raḥmānuñg içün
ʿĀrıżuñg bāġıda bir ḳuş oḫur idi dün gün
Ol benüm körñglüm idi saḫla gülistānuñg içün
Gel-e gör yānuma ėy tėlbe körñgül ġam çekme
Reg-i cān-rişte idüm çāk-i girībānuñg içün
Çün ḫayālı ḳonaḳ oldı sañga iḥmāl ėtme
Cānı ḳurbān ėde gör **Raḥmetī** mihmānuñg içün

---

[3] Yabancılarla gizli ülfetin var sanırdım, benim bâtıl şüphemden başın için incinme.

[4] Ey düşman! Kabrimin üstüne ayak basma, düşün, benim kemiğimden zehirli başak bitmiştir.

[5] Ey Rahmetî! Göz yaşımın üstündeki gül renkli kabarcık değildir, benim kanımdan kaynaşmış ters lâledir.

19. 80[b] Y. Remel: Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün.

[1] Senin elma(ya benzeyen) çenen için yüreğim kana döndü. Kendi canın için benim isteğimi elime ver.

[2] Kabrime naz ile ayak bas, yüzünün üstüne yazılan Rahman ayeti için azabımı kaldır. Rahman: *Kur'an,* 55 (Rahman).

[3] Yanağının bağında gece gündüz bir kuş öterdi, o benim gönlümdür, gül bahçen için sakla.

[4] Ey deli gönül! Benim yanıma gelsene, gam çekme, ben senin yırtılmış yakan için can ipliği olan bir damardım.

[5] Ey Rahmetî! Hayali sana konuk olduğu için ihmal etme, misafirin için canı kurban ediver.

Ayżaⁿ lahᵘ

20.

1. Dūd-ı āhuṉg ėy körṉgül gögde hüveydālanmasun
Söyle öz ḥaddını bilsün çoḳ da babalanmasun
Gördüṉg ol serv-i sehī-ḳaddı dur imdi ėy ṣabā
Bāġ ara serve ḫaber vėr çoḳ da yek-tālanmasun
3. Zülfüṉgi görgeç körṉgül zünnār eyler ārzū
Ḳorḫaram kim Şeyḫ-i Ṣanʿān kibi tersālanmasun
Ėy körṉgül sen ḫanda Mecnūn ḫanda bārī ebsem ol
Hīç kāfir sen kibi ʿālemde rüsvālanmasun
5. Bezm-i vaṣl-ı ḫāṣ egerçi ʿām olupdur **Raḥmetī**
Her kim öz yėrini bilsün peşşe ʿanḳālanmasun

Va lahᵘ ayżaⁿ

21.

1. Benüm yėrüm fenā baḥrı vü Mecnūn yėri sāḥildür
Baṉga beṉgzetme anı ol benüm yānumda ʿāḳildür

---

20. 80ᵇ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Ey gönül! Ahının dumanı gökte zahir olmasın, söyle kendi haddini bilsin, çok babalanmasın.

[2] Ey sabâ! o yüksek boylu serviyi gördün, dur şimdi, bağda serviye haber ver, çok da bir taneyim demesin.

[3] Gönül senin zülfünü görünce zünnarı arzular, korkarım San'an Şeyhi gibi Hristiyan olmasın. Şeyh-i San'an veya San'ânî, Ebû Bekr Abdu'rrezzâk b. Hümâm b. Nâfi' [ö. 827] olup meşhur âlim ve muhaddislerdendir. Kâfir bir kıza âşık olunca domuz çobanlığı yapmış, sevdiği kıza şarap alabilmek için hırkasını meyhaneciye rehin bırakmıştır, bk. Onay 1993: 398.

[4] Ey gönül! Mecnun nerede sen nerede, bari sus; hiçbir kâfir senin gibi rüsva olmasın.

[5] Ey Rahmetî! Vuslat meclisi herkes içindir, (ama) herkes kendi yerini bilsin, sivrisinek Anka gibi davranmasın.

21. 80ᵇ Y. Hezec: Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün.

[1] Benim yerim fenâ denizi, Mecnun'un yeri ise sahildir. Onu bana benzetme, o benim yanımda akıllıdır.

Yüzüñ görgeç lebüñden büse umsam incime menden
Taṣarrufsız temāşā eylemek ʿışḳ içre müşkildür

3. Kėsük baġrumnı ger yüz pāre ėtse tarñ ėmäs zīrā
Firāḳuñ şerbeti ḳāyimmaḳām-ı zehr-i ḳātildür

Ḳara zülfüñi yād eyler dem-ā-dem ṣabrsız köñlüm
Cünūnı ġālib olġan tėlbe dėk zencīre māyildür

5. Köñgüller nālesin ėy **Raḥmetī** ėşitgeç ol ġāfil
Ėder maḫṣūṣlarla kim bu ne āvāz-ı hāʾildür

Ayżaⁿ lahᵘ

22.

1. ʿĀrıżuñ tek ḫansı bāġuñ lāle-i sīrābı var
Lāle çoḳ ammā anuñ bir özge āb u tābı var

Hecrdin çoḳ da melūl olma köñgül ṣabr eyle kim
Bu ḳaranġu gėcenüñ elbette bir mehtābı var

3. Bilmezem yārab ne muṣḥafdur cemāluñ ṣafḥası
Kim muʿanber ḫaṭṭ u müşkīn ḫāl-ile iʿrābı var

Gözlerümden tökülür ḳan yaş yėre bārān kibi
İḫtirāz ėt beyle yaġışuñ yaman seyl-ābı var

---

[2] Yüzünü görünce dudağından buse umsam benden incinme, masrafsız temaşa etmek aşkta zordur.

[3] Kėsük: kiysun BN. Tarñ: tan Y. Kesik bağrımı eğer parça parça etse buna şaşılmaz, çünkü ayrılığının şerbeti öldürücü zehrin yerini tutar.

[4] Sabırsız gönlüm her an kara zülfünü anar, cinneti artan deli gibi zincire meyleder.

[5] Ey Rahmetî! O gafil, gönüllerin iniltilerini işitince yalandan bu ne korkunç bir sestir der.

22. 81ᵃ Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Hangi bağın senin yanağın gibi sulu gelincik çiçeği var? Gelincik çiçeği çok ama onun bir başka parlaklığı var.

[2] Ey gönül! Ayrılıktan dolayı çok da üzülme, sabret, çünkü bu karanlık gecenin elbette bir mehtabı var.

[3] Cemalinin safhası acaba nasıl bir mushaftır bilmiyorum, çünkü onun anber kokan hatt ve misk kokulu iri ben ile îrâbı var.

[4] Gözlerimden kanlı yaş yağmur gibi yere dökülür, çekin, böyle yağışın yaman seli olur.

5. Anuñ-içün başı yüksekdür gögüñ ey **Raḥmetī**
Kim anuñ daḳ sen kibi ḫorşīd-i ʿālem-tābı var

Va lahu ayżan

23.

1. ʿĀşıḳam ʿāşıḳ nedür pes bu sirişk-i çehregāh
Nefy-i iṯbāt eyleme daʿvīye māʿnīdür güvāh
ʿIşḳa münkir düşme ey şeyḫ-i riyāyī ebsem ol
Eyle şeʾnī aʿmālını bu iʿtiḳād etdi tebāh

3. Seyl-i çeşmüm reh-güẕārında dėñgüz bir ḳaṭre ṣu
Ṣarṣar-ı āhum yanında Bīsütūn bir berg-i kāh
Ṭaʿn ėderler göz götürsem bir zamān senden belī
Yüz şevāb ėtsen degül menẕūr illā bir günāh

5. **Raḥmetī** ol ṭurra-i ṭarrār başdan tīredür
Yā senüñ dūd[ī]liginden eyle olmışdur siyāh

Va lahu ġufira ẕunūbahu

24.

1. Çāker-i pīr-i mugānuz büt-i Tersā sėverüz
Biz muḥabbet ḳulıyuz her kim olursa sėverüz

---

[5] Ey Rahmetî! Onun için göğün başı yüksektir, çünkü onun da senin gibi dünyaya ışık veren bir güneşi var.

23. 81a Y. Remel: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün.

[1] Âşığım, âşık kimdir? Sonra bu yüzdeki göz yaşı nedir? Yok deme, davaya mana tanıktır.

[2] Ey riyakâr şeyh! Aşkı inkâr etme, sus, öyle gerçek amellerini senin bu inancın tüketti.

[3] dėñgüz: dėyüz Y, BN. Gözümün seli yolunda deniz bir damla su, ahımın fırtınası yanında Bisütun bir saman çöpüdür.

[4] Bir zaman senden göz çevirsem ayıplarlar, evet, yüz sevap etsen bakılmaz, ancak bir günah görülür.

[5] Ey Rahmetî! O yankesici kıvırcık saç baştan karanlıktır, ya da senin gamından dolayı öyle siyah olmuştur.

24. 81b Y. Remel: Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün.

[1] Ateşperestlerin pîrinin kuluyuz, Hristiyan putunu severiz. Biz muhabbet kuluyuz, her kim olsa severiz.

Dāġ-ı ḫūnīn yaḫaruz sīne-i çāk üzre müdām
Bīsütūn dāġı kibi lāle-i ḥamrā sėverüz

3. Kāmumuz vėrmez iseñg ʿarż-ı ṭalebden bārī
Bizi menʿ ėtme ki iẓhār-ı temennā sėverüz

Gelicek kūyüñgä dīdār derīġ ėtme ki biz
Rind-i fürḳat-zedeyüz Ṭūr-ı tecellā sėverüz

5. Dalḳ u tesbīḥ u musallā ne dėmekdür zāhid
Munca yıldur büt ü zünnār ü kelīsā sėverüz

Ėy köñgül ʿışḳ ėtegin cān èli birle duta gör
Ḳoy ne dėrlerse dėsünler ruḫ-ı zībā sėverüz

7. **Raḥmetī** ḫum ėtegin dürd-ṣıfat dut ne olur
Ḳatı daḳ ʿayb degül sāġar-ı ṣahbā sėverüz

Va lahᵘ ayżaⁿ

25.

1. Zer-i ḫāliṣ kibi kāmil ʿayār u ṣāf u pāküz biz
Eger alçaḳ veger yüksek güneş tek tābnāküz biz

Gözümüzde ecel ḫārı emel gülzārı hep birdür
Kimesne munı fehm ėtmez anuñg içün helāküz biz

---

[2] Paramparça sine üzerine devamlı kanlı dağ yakarız, Bisütun dağı gibi devamlı kırmızı gelincik çiçeği severiz.

[3] Muradımızı vermezsen bari dileğimizi arz etmekten bizi men etme, çünkü biz isteğimizi izhar etmeyi severiz.

[4] Mahallene gelince yüzünü esirgeme, çünkü biz ayrılığın bezdirdiği rindleriz, tecelli Tur'unu severiz.

[5] Ey zâhid! Dalk (elbise), tesbih ve musallâ ne demektir? Bunca zamandır biz put, zünnar ve kilise severiz.

[6] Ey gönül! Aşk eteğini can eliyle tut, bırak ne derlerse desinler, biz güzel yüz severiz.

[7] Ey Rahmetî! Şarap küpünün eteğini çökelek gibi tut, ne olur? Çok da ayıp değil, biz kırmızı kadehi severiz.

25. 81ᵇ Y. Hezec: Mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün.

[1] Biz halis altın gibi tam ayarlı, saf ve pâkiz. İster alçak, ister yüksek olalım, güneş gibi parlağız.

[2] Gözümüzde ecel dikeni ile emelin gül bahçesi hep birdir. Kimse bunu anlamaz, onun için mahvoluyoruz.

3. Eger dāmen çeke bizden selāmet ehli cāyizdür
Ser-i kūy-i melāmetde yatan bī-ḳadr ḫāküz biz
Heves tīġı bize kār eylemez dem urma ėy nāṣıḥ
Körĝül gözin açup seyr ėt ezelden sīne-çāküz biz
5. Maʿāẕa-llāh cünūn zencīrini ėy ʿışḳ ditretme
Ki bu hāʾil ṣadādan **Raḥmetī** tek tersnāküz biz

Kaynaklarda Kullanılan Kısaltmalar

bs.	baskı
C.	Cilt
Dr.	Doktorluk
e-kitap	elektronik kitap
hzl.	hazırlayan(lar)
ö.	ölüm(ü)
s.	sayfa
S.	Sayı
t.siz	tarihsiz
TAE	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
terc.	tercüme eden(ler)
vd.	ve diğerleri, başkaları
YL	Yüksek Lisans
yz.	yazılış(ı), telif(i)

[3] Selâmet ehli bizden eteğini çekerse (uzak durursa) caizdir, biz melâmet mahallesinin başında yatan kıymetsiz toprağız.

[4] Ey vaiz! Heves kılıcı bize işlemez, anlatma, gönül gözünü açıp seyret, biz ezelden beri sinesi paramparça olanlarız.

[5] Maʿāẕa-llāh: Māẕa-llāh Y. Ey aşk! Cinnet zincirini titretme, Allah korusun, çünkü biz bu korkunç sesten Rahmetî gibi dehşete düşüyoruz.

Kaynaklar

AVḤADÎ, Taḳīyu'd-dīn Muḥammad [ö. 1621?]: *ʿArafātu'l-ʿāşıḳīn va ʿAraṣātu'l-ʿārifīn [yz. 1613-15]: [hzl.]* Muhammad KAHRAMAN – Zabîhullâh SÂHİBKÂRÎ - Âmina FAHR AHMAD, Tahran: Mîrâs Maktûb, 1388/1968, I-VIII C.

AKDOĞAN, Yaşar (1999), *Azerbaycan Türkçesi'nden Türkiye Türkçesine Büyük Sözlük,* İstanbul: Beşir yayını, viii + 838 s.

BAĞIROV, Ekrem (1983), "Rehmeti'nin Azerbaycanca Şe'rleri", *Geçmişimizden Gelen Sesler*, S. 1, Bakı, s. 86-91.

CAFEROĞLU, Ahmet [ö. 1975]: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü:* 2. bs., Ankara: TDK yayını, 2011, xv + 320 s.

ÇETİN, Hasan Ali (2007), *Karabağ Ağzı -Bu Yurd Bayguşa Galmaz- (İnceleme-Metin-Dizin),* YL Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, 341 s.

ELİYEV, Rüstem - QEHRAMANOV, Cehangir (1975), "Unudulmuş Şairimiz Rehmeti Haqqında Bir Nece Söz", *Azerbaycan Jurnali,* s. 181-190.

FUŻŪLÎ [ö. 1556]: *Türkçe Divan:* [hzl.] Kenan AKYÜZ vd., *Fuzûlî Divanı,* Ankara: Akçağ yayını, 1990, 329 + 113 (Arap harfli metin) s.

KARAMAN, Erdal (2005), *Karabağ Ağızları,* Dr. Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, 799 s.

Ḳur'ān: [hzl.] Talat KOÇYİĞİT, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâlî,* Ankara: Kılıç yayını, 1990, xxxvi + 604 s.

NAFĪSĪ, Saʿīd (1344/1925), *Tārīḫ-i Naẓm va Naşr dar-Īrān va dar-Zabān-i Fārsī*, I-II C., Tahran.

ONAY, Ahmet Talat [ö. 1956]: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı:* hzl. Cemâl KURNAZ, Ankara: TDV yayını, 1993, lxv + 500 s.

ÖZTÜRK, Göksel (1993), *Azerbaycan Atasözleri ve Deyimleri (Metin-Tercüme-İndeks),* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, 544 s.

RAḤMETĪ [ö. 1616]: *Divan:* Rüstem ELİYEV - Cehangir QEHRAMANOV, "Rehmeti Tebrizi'nin Divanı", *El Yazmalar Hezinesi-IV. C.,* Bakı, 1976. Ekrem BAĞIROV, *Rehmeti Tebrizi ve Onun Divanı,* Bakı: Nurlan, 2006, 364 s.

SEFERLİ, Aliyar G. - YUSİFLİ, Xelil H. (t.siz), "Rehmeti", *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, 2. C.: Azerbaycan Eski Türk Edebiyatı,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap. http://ekitap.kulturturizm. gov.tr /dosya/1-17578/h/rahmeti.pdf (Erişim: 15.07.2013)

TERBİYET, Muḥammed ʿAlī [ö. 1939]: *Dānişmandān-i Āzarbaycān:* terc. İsmail ŞEMS – Gaffar KENDLİ, Bakı: Azerbaycan Devlet Neşriyatı, 1987.

View publication stats